УДК 378. 159.9
DOI https://doi.org/10.32782/2709-3093/2026.5/14

Харченко С.І.
https://orcid.org/0009-0003-1451-9081
Білоцерківський національний аграрний університет

Зайцева О.Л.
https://orcid.org/0000-0003-4254-2433
Національний університет «Запорізька політехніка»

Харлай Л.О.
https://orcid.org/0000-0002-7633-933X
Державний заклад вищої освіти «Університет менеджменту освіти»

ІНТЕГРАЦІЯ МЕТОДІВ КРЕАТИВНОГО РОЗВИТКУ У ІНДИВІДУАЛЬНУ, ГРУПОВУ ТА СІМЕЙНУ ПСИХОТЕРАПІЮ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

У процесі дослідження авторами проаналізовано теоретичні засади інтеграції методів креативного розвитку в індивідуальну, групову та сімейну психотерапію у професійній підготовці майбутніх психологів. Досліджено потенціал творчих, інтерактивних, тренінгових, арттерапевтичних, асоціативних і проблемно-моделювальних методів у формуванні професійної готовності здобувачів освіти до здійснення психотерапевтичної діяльності. Актуальність дослідження підкреслюється трансформацією сучасної психологічної практики, зростанням складності запитів клієнтів, поширенням кризових і стресогенних станів та необхідністю підготовки психологів, здатних гнучко, творчо й професійно обґрунтовано проєктувати психотерапевтичну взаємодію. У процесі дослідження були використані системний, компетентнісний та інформаційний підходи, які дозволили комплексно розглянути професійну підготовку майбутніх психологів як цілісну систему взаємопов›язаних теоретичних, практичних і особистісно-професійних компонентів; визначити роль креативних методів у формуванні професійних компетентностей; систематизувати наукову інформацію щодо сучасних підходів до організації психотерапевтичної та тренінгової діяльності. Застосовано методи теоретичного аналізу, синтезу, систематизації та узагальнення наукових джерел. У результаті дослідження встановлено, що інтеграція методів креативного розвитку створює умови для поєднання теоретичної підготовки майбутніх психологів із практичним моделюванням реальних професійних ситуацій. Обґрунтовано, що в індивідуальній психотерапії креативні методи сприяють розвитку здатності до поглибленого аналізу переживань клієнта, професійної рефлексії та варіативного добору психологічних засобів. У груповій психотерапії вони забезпечують активізацію групової динаміки, формування навичок фасилітації, спостереження та управління міжособистісною взаємодією. У сімейно-психотерапевтичній роботі творчі методи сприяють системному аналізу сімейних зв›язків, ролей, комунікативних патернів і сценаріїв.

Ключові слова: *креативний розвиток, професійна підготовка, майбутні психологи, індивідуальна психотерапія, групова психотерапія, сімейна психотерапія, освітній процес.*

Постановка проблеми. Сучасні тенденції розвитку психологічної науки та психотерапевтичної практики зумовлюють трансформацію вимог до професійної підготовки майбутніх психологів. Динамічність соціальних процесів, зростання різноманітності психологічних запитів населення, поширення кризових і стресогенних ситуацій актуалізують потребу в підготовці фахівців, здатних гнучко реагувати на індивідуальні потреби клієнтів, проєктувати ефективну психотерапевтичну

© Харченко С.І., Зайцева О.Л., Харлай Л.О., 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

взаємодію та творчо застосовувати професійний інструментарій. За таких умов оволодіння ґрунтовними теоретичними знаннями вже не може розглядатися як достатня передумова професійної компетентності психолога. Особливого значення набувають практичні вміння, розвинена професійна рефлексія, креативність, психологічна гнучкість та здатність добирати й модифікувати методи роботи відповідно до специфіки психотерапевтичної ситуації [1]. Аналіз наукових досліджень [8; 7; 3] дозволяє стверджувати, що професійна діяльність психолога передбачає застосування різних форматів психотерапевтичної взаємодії, серед яких індивідуальна, групова та сімейна психотерапія. Кожен із зазначених форматів характеризується специфічною структурою комунікації, особливостями терапевтичного контакту та механізмами психологічних змін. Це зумовлює необхідність формування у майбутніх психологів не лише здатності відтворювати засвоєні алгоритми професійної діяльності, а й готовності до творчого пошуку, варіативного мислення та конструювання нестандартних способів розв›язання професійних завдань.

Актуальність досліджуваної проблеми посилюється наявністю суперечностей між зростанням потреби психотерапевтичної практики у фахівцях із розвиненим творчим потенціалом та недостатньою системністю розвитку креативності в процесі їхньої професійної підготовки; між різноманітністю методів креативного розвитку й обмеженим методичним обґрунтуванням їх інтеграції в підготовку до індивідуальної, групової й сімейної психотерапії; між необхідністю моделювання реальних професійних ситуацій і переважанням традиційних репродуктивних форм навчання. З огляду на зазначене особливого значення набуває інтеграція методів креативного розвитку в професійну підготовку майбутніх психологів. Автори дослідження [5] відзначають, що використання творчих, проєктивних, асоціативних, рольових і проблемно-моделювальних методів потенційно забезпечує поєднання теоретичної підготовки з практичним досвідом, сприяє розвитку професійної уяви, дивергентного мислення та рефлексивних умінь. Водночас їх застосування дає змогу моделювати ситуації індивідуальної, групової та сімейно-психотерапевтичної взаємодії, формуючи здатність майбутніх психологів до усвідомленого, професійно доцільного і етично виваженого вибору психотерапевтичних засобів. Саме тому наукового осмислення потребують теоретичні засади, зміст і напрями інтеграції методів креативного розвитку в систему професійної підготовки майбутніх психологів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема вдосконалення професійної підготовки майбутніх психологів та впровадження активних, інтерактивних і тренінгових методів навчання представлена в сучасному українському науковому дискурсі. Дослідниці Н. Волкова та І. Олійник [2] висвітлили теоретичні засади соціально-психологічного тренінгу як методу інтерактивного навчання в процесі підготовки майбутніх психологів до здійснення соціально-психологічної підтримки громадян в умовах війни. Науковиці акцентували увагу на потенціалі тренінгової взаємодії для інтеграції теоретичних знань із практичним досвідом та розвитку професійно значущих умінь майбутніх фахівців. Важливими для досліджуваної проблематики є наукові напрацювання В. Лагодзінської [6], яка обґрунтувала структуру та зміст тренінгу розвитку креативного потенціалу в контексті забезпечення психічного здоров’я і психологічного благополуччя в умовах війни та післявоєнного відновлення. Авторкою актуалізовано використання психоедукації та методів активного соціально-психологічного впливу, що підтверджує доцільність цілеспрямованого розвитку креативного потенціалу засобами тренінгової роботи. Науковиця Л. Дунець [4] досліджувала тренінг розвитку креативності як метод діяльності практичного психолога, наголошуючи на значенні групової рефлексії, психологічної атмосфери та активної взаємодії учасників у процесі розвитку творчого потенціалу особистості. У роботі К. Василенко описується формування дослідницької компетентності майбутніх психологів у процесі професійної підготовки та обґрунтувала необхідність реалізації спеціально організованих педагогічних умов і практико-орієнтованої моделі підготовки. Проблематика формування та розвитку креативності особистості набула ґрунтовного теоретичного осмислення в дослідженнях українських науковців, зокрема В. Клименка, Є. Лузік, О. Потебні, В. Роменця, Л. Шелестової та інших, які розкривали психологічну природу творчості, механізми активізації творчого потенціалу та педагогічні умови розвитку креативних здібностей особистості.

Постановка завдання. Метою дослідження є теоретичне обґрунтування доцільності інтеграції методів креативного розвитку в індивідуальну, групову та сімейну психотерапію в процесі професійної підготовки майбутніх психологів, а також визначення їх потенціалу для формування професійної гнучкості, креативного мислення та готовності до практичної психотерапевтичної

діяльності. Для досягнення поставленої мети передбачено проаналізувати сучасні наукові підходи до розвитку креативності майбутніх психологів; розкрити особливості застосування креативних методів у різних форматах психотерапевтичної взаємодії; систематизувати інтерактивні, тренінгові, арттерапевтичні, проєктивні та проблемно-моделювальні методи; визначити їх роль у поєднанні теоретичної підготовки з практичним досвідом

Виклад основного матеріалу. Сучасний етап розвитку психологічної науки та психотерапевтичної практики характеризується суттєвим ускладненням проблематики, з якою працюють фахівці психологічного профілю. Соціокультурні трансформації, воєнні події, вимушена міграція, економічна нестабільність, порушення усталених соціальних зв›язків та зростання психоемоційного напруження актуалізують необхідність пошуку гнучких і науково обґрунтованих моделей психологічної допомоги. Підвищений рівень стресу, тривалі кризові переживання, емоційне виснаження та труднощі соціально-психологічної адаптації спостерігаються серед різних категорій населення й формують нові професійні виклики для психологів. Відповідно, система професійної підготовки майбутніх фахівців має орієнтуватися не лише на засвоєння теоретичних концепцій і традиційних психотерапевтичних технік, а й на розвиток здатності творчо проєктувати психологічну взаємодію відповідно до індивідуального запиту клієнта. Особливого значення набуває проблема інтеграції методів креативного розвитку в індивідуальну, групову та сімейну психотерапію. Креативність у професійній діяльності психолога доцільно розглядати не як здатність до спонтанного використання нестандартних вправ, а як професійно значущий ресурс гнучкого мислення, варіативного аналізу психотерапевтичної ситуації та конструювання адекватних способів психологічного впливу. Креативний психолог здатний виходити за межі шаблонного відтворення психотерапевтичних алгоритмів, водночас зберігаючи наукову обґрунтованість, професійну етику та відповідальність за результати взаємодії з клієнтом.

Аналіз сучасної психотерапевтичної практики та наукової літератури [3; 8] дає підстави стверджувати, що ізольоване використання окремих методів не завжди відповідає складності психологічних проблем особистості. Запит клієнта нерідко охоплює взаємопов›язані емоційні, когнітивні, поведінкові та соціальні компоненти. Відтак актуалізується інтегративний підхід, що передбачає осмислене поєднання психотерапевтичних засобів відповідно до цілей, контексту та динаміки психологічної роботи. Важливо наголосити, що інтеграція не означає механічного комбінування технік різних психотерапевтичних напрямів. Її сутність полягає в концептуально обґрунтованому доборі методів та усвідомленні психологічних механізмів їхнього впливу. У межах індивідуальної психотерапії методи креативного розвитку можуть виконувати діагностично-рефлексивну, експресивну та трансформаційну функції. Застосування метафор, асоціативних образів, творчого письма, візуального моделювання, арттерапевтичних технік і створення символічних композицій сприяє вербалізації переживань, які клієнтові складно безпосередньо описати. Для майбутнього психолога опанування таких методів є важливим у контексті розвитку професійної чутливості та здатності працювати з багатозначністю психологічного матеріалу. При цьому здобувач освіти має навчитися не нав›язувати клієнтові власну інтерпретацію створеного образу, а організовувати простір для його самодослідження й особистісного осмислення.

Доцільним методом підготовки майбутніх психологів до індивідуальної роботи є адаптація техніки «Колесо життєвого балансу». Здобувачі освіти аналізують основні сфери життєдіяльності умовного клієнта або навчального кейсу, визначають суб›єктивний рівень задоволеності кожною з них і візуалізують отриману структуру. Однак професійна цінність вправи полягає не у формальному заповненні схеми, а в подальшому формулюванні терапевтичних запитань, висуванні альтернативних гіпотез та визначенні ресурсних і проблемних зон. Така робота розвиває клініко-психологічне мислення, рефлексивність і здатність бачити проблему клієнта в системі його життєвих контекстів.

У груповій психотерапії креативні методи набувають іншого функціонального значення, оскільки їхній потенціал пов›язаний із груповою динамікою, міжособистісною взаємодією та формуванням спільного психологічного простору. Під час практичної підготовки майбутніх психологів ефективними є робота в малих групах, аналіз проблемних ситуацій, групові дискусії, моделювання професійних кейсів, мозковий штурм, шеринг, творчі та арттерапевтичні завдання [7]. Зазначені методи дозволяють здобувачу одночасно перебувати в різних професійних позиціях: учасника, спостерігача, фасилітатора та ведучого групового процесу. Показовою є вправа «Дух групи», спрямована на символічне відображення актуального стану групової взаємодії. Учасникам

пропонується уявити, що на вільному стільці перебуває умовний «дух групи», який уособлює її емоційну атмосферу, напруження, ресурси та приховані процеси. Один з учасників займає відповідну позицію й від імені символічного образу описує власне бачення групи. У професійній підготовці психологів така вправа може використовуватися для розвитку спостережливості, здатності аналізувати групову динаміку та усвідомлювати невербалізовані аспекти міжособистісної взаємодії. Водночас майбутній психолог навчається оцінювати можливі ризики застосування проєктивних методів та визначати межі їх етично коректного використання. Не менш важливим вважаємо і метод «Групова скульптура», який передбачає створення учасниками спільного символічного об›єкта, що відображає їхнє розуміння згуртованості, взаємодії або актуального стану групи. Використання паперу, пластиліну, фольги чи інших матеріалів активізує невербальні способи самовираження. У процесі виконання завдання стають помітними особливості розподілу ініціативи, прийняття рішень, лідерства та відповідальності. Для майбутніх психологів особливо важливим є подальший професійний аналіз вправи: які групові феномени спостерігалися, як змінювалася комунікація, які дії ведучого сприяли або перешкоджали продуктивній взаємодії.

Значний потенціал креативні методи мають у сімейній психотерапії, де психолог працює не лише з індивідуальними переживаннями окремих членів родини, а із системою взаємозв›язків, сімейних ролей, комунікативних патернів і способів емоційного реагування. Сім›я є важливим середовищем психологічного розвитку особистості, а тривалі порушення сімейної взаємодії можуть поглиблювати кризові переживання. Тому професійна підготовка майбутніх психологів має формувати здатність аналізувати психологічну проблему в системному контексті. До методів креативного розвитку, перспективних для моделювання сімейно-психотерапевтичної роботи, можна віднести створення сімейних метафор, візуальних карт взаємин, символічне моделювання сімейної системи, рольову реконструкцію комунікативних ситуацій і творчий аналіз сімейних сценаріїв. Адаптованим варіантом є завдання «Мапа часу», у межах якого здобувачі відтворюють хронологічну послідовність значущих подій у житті умовної сім›ї. Кожна подія доповнюється поясненням її можливого впливу на сімейну систему. Надалі майбутні психологи аналізують, які зміни відбулися в ролях, емоційних зв›язках і способах комунікації членів родини. Така вправа сприяє розвитку системного бачення та запобігає спрощеному пошуку «винного» в сімейній проблемі.

Важливим напрямом професійної підготовки є поєднання психотерапевтичних і тренінгових технологій [3; 1]. Психотерапія традиційно орієнтується на осмислення травматичного досвіду, внутрішніх конфліктів, дисфункційних переконань та механізмів емоційного реагування. Однак усвідомлення психологічної проблеми не завжди автоматично забезпечує формування нових моделей поведінки. Саме тренінгові методи створюють простір для апробації комунікативних стратегій, розвитку емоційної регуляції та перевірки нових способів реагування в умовах психологічно контрольованої взаємодії.

Узагальнюючи вищезазначене, інтеграція методів креативного розвитку в індивідуальну, групову та сімейну психотерапію має здійснюватися вже на етапі професійної підготовки майбутніх психологів. Методично організована творча діяльність сприяє розвитку дивергентного мислення, професійної рефлексії, психологічної гнучкості та здатності до варіативного проєктування психотерапевтичної взаємодії. Водночас принципово важливим є формування у майбутніх психологів розуміння, що креативність у психотерапії не означає довільності професійних дій. Її реалізація має ґрунтуватися на науковій обґрунтованості, усвідомленні механізмів психологічного впливу, дотриманні професійної етики та врахуванні індивідуальних особливостей клієнта чи групи. Саме таке поєднання творчості та професійної відповідальності може розглядатися як один із перспективних напрямів удосконалення підготовки майбутніх психологів до сучасної психотерапевтичної практики.

Висновки. У процесі дослідження авторами встановлено, що інтеграція методів креативного розвитку в індивідуальну, групову та сімейну психотерапію є перспективним напрямом удосконалення професійної підготовки майбутніх психологів. Сучасна психотерапевтична практика потребує фахівців, здатних не лише відтворювати засвоєні теоретичні положення та стандартні алгоритми психологічної допомоги, а й гнучко аналізувати психотерапевтичну ситуацію, враховувати індивідуальні й соціально-психологічні особливості клієнтів та здійснювати обґрунтований вибір професійного інструментарію. З›ясовано, що використання творчих, асоціативних, проєктивних, арттерапевтичних, рольових і проблемно-моделювальних методів сприяє

розвитку дивергентного мислення, професійної рефлексії, психологічної гнучкості та здатності майбутніх психологів до варіативного проєктування психотерапевтичної взаємодії. Авторами зазначено, що в індивідуальній психотерапії креативні методи можуть забезпечувати поглиблення самопізнання, вербалізацію складних емоційних переживань і пошук особистісних ресурсів. У груповій роботі їх застосування активізує міжособистісну взаємодію, сприяє усвідомленню групової динаміки, розвитку навичок фасилітації та аналізу психологічних процесів. У контексті сімейної психотерапії творчі методи створюють можливості для візуалізації сімейних зв›язків, осмислення рольової структури, комунікативних патернів і сімейних сценаріїв. Обґрунтовано доцільність поєднання психотерапевтичних і тренінгових технологій у професійній підготовці майбутніх психологів. Така інтеграція забезпечує перехід від теоретичного засвоєння психологічних знань до їх практичного застосування, моделювання реальних професійних ситуацій та формування досвіду прийняття професійно відповідальних рішень. Водночас наголошено, що креативність у психотерапевтичній діяльності не повинна ототожнюватися з довільністю застосування психологічних технік, а має ґрунтуватися на принципах наукової обґрунтованості, етичності та професійної доцільності. *Перспективи подальших досліджень* вбачаємо в розробленні моделі інтеграції методів креативного розвитку в професійну підготовку майбутніх психологів.

Список літератури:

1. Амплєєва О. М. Особливості підготовки майбутніх психологів в сучасних умовах. Ідеї. Практики. Перспективи сучасної освіти: наук.-метод. альм. : у 2-х ч. Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2025. Ч. 1. С. 31–36.

2. Волкова Н. П., Олійник І. В. Соціально-психологічний тренінг як метод інтерактивного навчання у процесі підготовки майбутніх психологів до соціально-психологічної підтримки громадян в умовах війни. *Педагогічна академія: наукові записки*. 2025. Вип. 16. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.15101894

3. Децюк Т., Шестаковська Т., Галкіна К. Синергетика психотерапевтичних методів, тренінгових технологій і сімейної психології: міждисциплінарний підхід. *Psychology Travelogs.* 2025. Вип. 2. С. 276–292. https://doi.org/10.31891/PT-2025-2-27

4. Дунець Л. Тренінгові програми як інструмент формування психологічної резилієнтності майбутніх психологів у період війни. *Ментальне здоровя.* 2026. Вип.1 DOI: https://doi.org/10.32782/3041-2005/2026-1.11

5. Зливков В.Л., Чайка В.О. Тренінгові технології розвитку особистісних ресурсів фахівця в умовах суспільної кризи. *Психологія і суспільство.* 2022. № 2. С. 45–54. DOI: https://doi.org/10.35774/pis2022.02.045.

6. Лагодзінська В. Тренінг розвитку креативного потенціалу персоналу освітніх організацій як детермінанти забез-печення його психічного здоров'я та благополуччя в умовах війни й післявоєнного відновлення. *Організаційна психологія. Економічна психологія*. 2024. Вип. 33(3–4). С. 42–51. DOI: https://doi.org/10.31108/2.2024.3.33

7. Макаров Д. І. Проєктні технології у професійній освіті: теорія і практика впровадження. IV International Scientific and Theoretical Conference «Current scientific goals, approaches and challenges»: June 13, 2025; Dresden, Germany. p. 246. Primedia E-launch LLC.

8. Потюк С. В. Методологічні засади викладання дисципліни «Основи психологічного тренінгу» у професійній підготовці майбутніх психологів. *Професійно-прикладні дидактики*. 2026. Вип. 1. С. 162–167. DOI: https://doi.org/10.37406/2521-6449/2026-1-25

Kharchenko S.I., Zaitseva O.L., Kharlai L.O. THE INTEGRATION OF CREATIVE DEVELOPMENT METHODS INTO INDIVIDUAL, GROUP AND FAMILY PSYCHOTHERAPY IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE PSYCHOLOGISTS

In the course of this study, the authors analysed the theoretical foundations for integrating creative development methods into individual, group and family psychotherapy within the professional training of future psychologists. The potential of creative, interactive, training, art-therapeutic, associative and problem-modelling methods in shaping the professional readiness of trainee psychologists to practise psychotherapy was investigated. The relevance of the study is underscored by the transformation of contemporary psychological practice, the increasing complexity of clients' needs, the prevalence of crisis and stress-inducing conditions, and the need to train psychologists capable of designing psychotherapeutic interactions in a flexible, creative and professionally sound manner. The study employed systemic, competence-based and information-based

approaches, which enabled a comprehensive examination of the professional training of future psychologists as a holistic system of interrelated theoretical, practical and personal-professional components; to determine the role of creative methods in the development of professional competences; and to systematise scientific information regarding contemporary approaches to the organisation of psychotherapeutic and training activities. Methods of theoretical analysis, synthesis, systematisation and generalisation of academic sources were employed. It has been demonstrated that, in individual psychotherapy, creative methods contribute to the development of the ability to conduct an in-depth analysis of the client's experiences, professional reflection and the flexible selection of psychological techniques. In group psychotherapy, they facilitate the activation of group dynamics and the development of skills in facilitation, observation and the management of interpersonal interaction. In family psychotherapy, creative methods facilitate a systemic analysis of family relationships, roles, communication patterns and scripts.

Keywords: *creative development, professional training, future psychologists, individual psychotherapy, group psychotherapy, family psychotherapy, educational process.*

Дата першого надходження статті до видання: 15.07.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 07.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 23.10.2026